

СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ВЪВ ВЪЗПРИЕМАНЕТО НА ДВЕ СОЦИАЛНИ СРЕДИ

Д-р Афердита Ахмети (Ремат)

Република Косово

e-mail: aferdita.ahmeti985@gmail.com

Резюме: Статията разглежда част от резултатите от проучване на особеностите при възприемането на социалната среда в Република България и Република Косово. Изследването е проведено през 2016 и 2017 г. Анкетирани са 620 граждани на двете държави. Очертани са определени различия във възприятията, породени от особеностите и моментното състояние на двете държави.

Ключови думи: социална среда, перцепции, индивидуално поведение.

Summary: The article examines part of the results of a survey of the specifics in the perception of the social environment in the Republic of Bulgaria and the Republic of Kosovo. The survey was conducted in 2016 and 2017. 620 citizens of both countries were interviewed. Some differences in perceptions have been outlined as a result of the peculiarities and current state of the two countries.

Key words: social environment, perceptions, individual behavior.

Факторите от средата, които детерминират поведението и влияят върху неговата организация са от съществено значение при изследване на функционирането на организационната култура и постигането на резултати във всяка една организация. Подходът за тяхното изучаване предполага, че

в повечето случаи хората са поставени да действат в условия, които са организирани в определени системи, наречени от Barker (1987) "поведенчески обстановки".¹ В настоящото изследване се използва понятието "социална среда" именно, за да се означи факта, че средите са организирани системи, които се възприемат от включените в тях индивиди по специфичен начин. Влиянието на всяка среда в крайна сметка е функция от взаимодействието между нейните обективни особености и субективното им възприемане и интерпретиране от действащите в нея индивиди.²

В изследването се прилага подход, който позволява както описание на отделните среди, така и съпоставяне между тях, с цел открояване на общото и специфичното в техния начин на съществуване. Освен това, той дава възможност зад специфичните процеси и явления да се намери общото и да се избегнат някои ограничения, налагани от неповторимия облик на всяка от средите.³

За оценка на характеристиките се приемат субективните възприятия на хората от двете среди, тъй като методът е проверяван в други изследвания и резултатите показват, че субективните оценки за средите се доближават до обективната действителност, тъй като няма съществени различия във възприятията на различните изследвани групи.⁴

¹ Barker, R.G. (1987) Prospecting psychology: Oskaloosa revisited, in: Stokols D., Altman I. (Eds.) Handbook of Environmental Psychology, John Wiley Sons, 1987, 1413–1432.

² Казаков К., Мениджмънт на информационните услуги в сигурността, изд. Софттрейд, С. 2016, ISBN 978-954-334-182-5.

³ Казаков, К. Организационна култура в разузнавателни и контраразузнавателни организации, Юбилейна научна конференция с международно участие, БСУ, Бургас, 2016, ISBN 978-619-7126-27-3, с. 288–295.

⁴ Митевска, М., Г. Петков. Академична мотивация – съвременни измерения. София: За буквите – О писменехъ, 2017, с. 204. ISBN 978-619-185-279-6.

В настоящото изследване се проучва мнението на 611 лица, функциониращи в идентични организации, от Р България и Р Косово (вж. таблицата).

Таблица 1. Изследвани лица в две идентични среди

Гнездо	Брой	%
Република България	162	26,5
Република Косово	449	73,5
Общо	611	100

Проучването на двете среди дава възможност най-напред да се провери доколко се различават възприятията на включените във всяка от тях индивиди, а от тук - да се очертаят и различията в субективните условия за оптимално организиране и провеждане на съвместна дейност. Тази проверка е направена чрез t-критерий за значимост на различията между получените средни стойности, представени в табл. 2.

**Таблица 2. Сравнение на субективните оценки
за двете изследвани среди**

Перцепции	Гнездо	M	SD	F	Sig.
Нормативна база	Р България	3.88	0.74	12.96	.000
	Р Косово	3.61	0.83		
Строгост на реда	Р България	3.84	0.62	25.73	.000
	Р Косово	3.51	0.73		
Достъпност	Р България	2.96	0.54	0.10	.747
	Р Косово	2.94	0.58		
Престижност	Р България	3.39	0.73	1.77	.183
	Р Косово	3.48	0.74		
Изолираност	Р България	2.51	0.73	13.96	.000
	Р Косово	2.77	0.79		
Натоварвания	Р България	3.36	0.65	6.59	.011

от средата	Р Косово	3.53	0.73		
Удовлетворителност	Р България	2.40	0.82	8.68	.003
	Р Косово	2.64	0.89		
Впримченост	Р България	1.77	0.71	22.45	.000
	Р Косово	2.11	0.79		
Защитеност	Р България	2.73	0.72	7.16	.008
	Р Косово	2.90	0.72		
Противоречивост	Р България	2.31	0.75	30.40	.000
	Р Косово	2.73	0.86		
Придвижване	Р България	3.28	0.73	6.45	.011
	Р Косово	3.10	0.79		

Резултатите, показани на таблицата, потвърждават допускането за наличие на субективни възприятия на средите. Отчитането на перцепциите води до констатацията, че болшинството от параметрите на изследваните социални среди се възприемат по различен начин в изследваните гнезда, само перцепциите за достъпност и престижност на средата се възприемат приблизително еднакво. Това доказва допускането за наличие на индивидуални различия в представите за особеностите на средите.⁵

Съдържателният анализ, основан и на други наблюдения върху двете среди, потвърждава данните от таблицата. Те са в твърде различни ситуации. Република Косово е млада държава. Тепърва се утвърждават традициите и нормите на социален живот, както и правилата на съвместно функциониране като граждани, което обяснява статистически значимото превишение на баловите стойности на нормативната база в България. Фактът, че в нормативната база са фиксирани правила и норми на поведение

⁵ Митевска-Енчева, М., Г. Петков. Взаимовръзки между социокултурната среда и личностните перспективи в български университети. Новата идея в образованието. Бургаски свободен университет. Т. 2. 2016, с. 242-248. ISSN 1311-3771; ISBN 978-619-7126-28-0.

и не се толерират поведения, които се разминават с предписанията, говори, че установените традиции в България способстват за този резултат.⁶

Строгостта на реда, на който се основава статуквото е с по-високи стойности, според респондентите от България, но съчетан с по-ниските стойности на усещането за изпитваните натоварвания от средата, означава, че правилата и нормите на поведение са приети и се прилагат с нужната рутина, което не поражда напрежение. Тъй като правилата и нормите все още не са интериоризирани и не са се превърнали в ежедневна житейска практика, усещането за натоварвания, произтичащи от средата в Косово е завишено, в сравнение с това в България.

Радостта, еуфорията от факта, че живеят в своя държава, все още са достатъчно силни в Косово, както и проектирането на надеждите за по-добър живот в бъдеще, вероятно способстват за по-високите нива на удовлетвореност, в сравнение с българите. В същия момент респондентите от Косово по-силно, в сравнение с българите, се чувстват впримчени към средата в която функционират и, освен това, докладват, че изборът им за придвижване в нея е ограничен.⁷

Внимание заслужава и още едно статистически значимо различие между двете среди ($p = .000$), очертало се в хода на изследванията, а именно – противоречивостта на средата. Данните от таблицата показват, че нормите

⁶ Митевска-Енчева, М., Г. Петков. Лидер и лидерство в системата за сигурност. Изд. „За буквите – О писменехъ“. ISBN 978-619-185-284-0

⁷ Митевска-Енчева, М., Г. Петков. Личностни проекции върху удовлетвореността от живота. Годишна международна университетска научна конференция. Национален военен университет „В. Левски“, Шумен, 4–6 октомври 2017. ИК на НВУ „В. Левски“ ISSN 1314-1937

и изискванията в България са в по-голяма степен съгласувани и чувството за разнобой и противоречивост са преодоляни.

Тези констатации само на пръв поглед изглеждат тривиални. Те са интересни с това, че потвърждават полезността на използвания морфологичен подход за оценка на средата. Както се вижда от анализа по-горе, той дава възможност както за установяване на субективните възприятия, така и за анализ на особеностите на самите социални среди. Естествено е, че само от представените тук данни, както различията, така и почти пълните съвпадения при възприемането на двете среди, тази на Косово и тази на България, не могат да се тълкуват еднозначно. Необходими са дълбинни проучвания и по-разнообразна информация, както и обективни данни за по-цялостна оценка на ефективността на организацията, а от там и за влиянието и при формирането на базовата организационна култура.⁸

Информацията за възприемането на социалните среди е важна, защото разкрива субективната картина на външните условия, която лежи в основата на планиране на индивидуалното поведение на хората, а в крайна сметка на него се основава функционирането на държавата.⁹

Изследването показва, че в сложната ситуация на трансформация в която се намира Република Косово, въпреки грижите които се полагат, включително и от международната общност, има какво още да се прави в нормативен, поднормативен и организационен план, за подобряване на

⁸ Митевска-Енчева, М., Г. Петков. Взаимовръзки между социокултурната среда и личностните перспективи в български университети. Юбилейна научна конференция с международно участие "Новата идея в образованието", т. 2, Бургас, 2016, с. 242–249. ISBN 978-619-7126-28-0.

социалната среда, за да отговори тя на очакванията на хората, като плътно се доближи до съвременните авангардни практики и стандарти, приети и спазвани в държавите с утвърдени традиции и по-голям исторически опит.

Източници

1. Казаков, К. Организационна култура в разузнавателни и контраразузнавателни организации. Юбилейна научна конференция с международно участие. БСУ, Бургас, 2016, ISBN 978-619-7126-27-3, с. 288–295.
2. Казаков, К. Мениджмънт на информационните услуги в сигурността. Изд. Софттрейд, С., 2016, ISBN 978-954-334-182-5.
3. Кърджиева, М. Релацията изкуство – мениджмънт. Политически и икономически трансформации в 21. век. Сборник с доклади от научна конференция на младите изследователи, Унив. изд. на ВСУ „Ч. Храбър“, 2013. ISBN 978-954-715-620-3, с. 326-346.
4. Митевска-Енчева, М., Г. Петков. Взаимовръзки между социокултурната среда и личностните перспективи в български университети. Юбилейна научна конференция с международно участие “Новата идея в образованието”, т. 2. Бургас, 2016, с. 242–249. ISBN 978-619-7126-28-0.
5. Митевска-Енчева, М., Г. Петков. Лидер и лидерство в системата за сигурност. Изд. „За буквите – О писменехъ“. ISBN 978-619-185-284-0
6. Митевска-Енчева, М., Г. Петков. Личностни проекции върху удовлетвореността от живота. Годишна международна университетска

⁹ Кърджиева, М. Релацията изкуство – мениджмънт. Политически и икономически трансформации в 21 век. Сборник с доклади от научна конференция на младите изследователи, Унив. изд. на ВСУ „Ч. Храбър“, 2013. ISBN 978-954-715-620-3, с. 326–346.

- научна конференция. Национален военен университет „В. Левски“, Шумен, 4–6 октомври 2017. ИК на НВУ „В. Левски“ ISSN 1314-1937
7. Митевска, М., Г. Петков. Академична мотивация – съвременни измерения. София: За буквите – О писменехъ, 2017, с. 204. ISBN 978-619-185-279-6
 8. Митевска-Енчева, М., Г. Петков. Взаимовръзки между социокултурната среда и личностните перспективи в български университети. Новата идея в образованието. Бургаски свободен университет. Т. 2 (2016), с. 242 - 248. ISSN 1311-3771; ISBN 978-619-7126-28-0
 9. Barker, R.G., (1987) Prospecting psychology: Oskaloosa revisited, in: Stokolols D., Altman I. (Eds.) Handbook of Environmental Psychology, John Wiley Sons, 1987, 1413-1432.